

Motion till riksdagen 2005/06:T500

av **Christer Winbäck m.fl. (fp)**

IT

Motionen delad mellan flera utskott

1 Sammanfattning

En liberal politik för information och kommunikation för förändring handlar inte om teknik utan om:

- Tillväxt
- Tillgänglighet
- Integritet
- Säkerhet
- Användbarhet

Fel! Okänt namn på

2 Innehållsförteckning

1	Sammanfattning.....	1
2	Innehållsförteckning	2
3	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
4	IT för förändring.....	5
5	Liberal IT-politik.....	6
5.1	Global kommunikation.....	6
5.2	Fokus på innehåll och användning i stället för teknik	7
6	IT och tillväxt	7
6.1	Förändrade regelverk.....	7
6.1.1	E-handel.....	7
6.1.2	Digitala signaturer	8
6.1.3	Kryptering.....	8
6.1.4	Elektronisk offentlig upphandling	9
6.2	Infrastruktur för kommunikation	9
6.2.1	Goda exempel.....	9
6.3	Införandet av 3 G-tekniken.....	9
6.4	Konkurrensövervakning	10
6.4.1	Konkurrensverket som övervakare	10
6.4.2	Konkurrens inom mobiltelefonin.....	10
6.5	Upphovsrätt och patent.....	10
7	IT och tillgänglighet	11
7.1	Ansvar för utveckling och förvaltning av nationella standarder	11
7.2	Bättre konsumentstöd på IT-området – nätverket.....	11
7.3	Utveckla e-demokratin	12
7.4	IT för alla.....	13
7.4.1	IT för äldre.....	13
7.4.2	IT för funktionshindrade.....	13
8	IT och integritet.....	14
9	IT, högskola och forskning.....	14
10	IT och vården – för ökad patientsäkerhet	14
11	IT och säkerhet	15
11.1	IT-säkerhet och skydd mot informationsoperationer	16
11.2	Spam, mejlbombning med mera	16
11.3	Strålningsrisker.....	17
12	IT i framtiden.....	17
12.1	Jämlikhet	18

3 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om IT och tillväxt.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fungerande regelverk internationellt för e-handel.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förutsättningar för den elektroniska handeln vad gäller bl.a. behovet av lagstiftning som främjar digitala signaturer och kryptering.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att främja användning av kryptering hos myndigheter.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om elektronisk offentlig upphandling.²
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheterna till fungerande mobiltelefonitäckning i de glesast befolkade delarna av vårt land.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Konkurrensverket som övervakare.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konkurrens inom mobiltelefonin.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om upphovsrätt och patent.¹
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att fortsätta arbetet med en nationell standard för elektronisk offentlig upphandling.²
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bättre konsumentstöd på IT-området.¹
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla e-demokratin.³
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att se över personuppgiftslagen för att säkerställa allmänhetens tillgång till information om förtroendevalda.³
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om IT för äldre.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om IT för funktionshindrade.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skydd för den personliga integriteten.³
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stimulera forskning och kompetensutveckling.⁴
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om IT för ökad patientsäkerhet.⁵
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om statens roll som föregångare i frågor om IT-säkerhet genom en tydlig säkerhetspolicy.⁶
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om IT-säkerhet och skydd mot informationsoperationer.⁶

Fel! Okänt namn på

21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om näringslivets krav på sekretess vid rapportering om IT-incidenter.⁶
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att söka en internationell reglering av spam, mejlbombning m.m.¹
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en oberoende kommission för att kartlägga riskerna med strålning från mobiltelefonisystemen.⁷
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att stärka IT-tillgängligheten för invandrare.

¹Yrkandena 2, 3, 9, 11 och 22 hänvisade till LU.

²Yrkandena 5 och 10 hänvisade till FiU.

³Yrkandena 12, 13 och 16 hänvisade till KU.

⁴Yrkande 17 hänvisat till UbU.

⁵Yrkande 18 hänvisat till SoU.

⁶Yrkandena 19–21 hänvisade till FöU.

⁷Yrkande 23 hänvisat till MJU.

4 IT för förändring

Utvecklingen inom IT-området visar allt tydligare att den inte kan beslutas fram politiskt, utan att samhällets roll är att skapa goda förutsättningar för branschens utveckling. Denna formas sedan i ett intensivt samspel mellan företag och kunder. Snart tolv år av socialdemokratisk regeringspolitik, varav de åtta senaste tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet, har präglats av en föga företagsfrämjande politik, vilket i sin tur medfört en lägre tillväxt och därmed mindre resurser för att utveckla välfärden i vårt land.

IT-bubblan sprack ungefär samtidigt som regeringen presenterade sin stora IT-politiska proposition ”Ett informationssamhälle för alla” (prop. 1999/2000:86) om att Sverige som första land ska bli ett informationssamhälle för alla. Sedan flera år har regeringen aviserat en ny IT-proposition till våren 2005 med preciseringar avseende den fortsatta riktningen för IT-politiken – fem år efter den förra IT-politiska propositionen. Långbänken i Regeringskansliet ledde ändå till att propositionen ”Från IT-politik för samhället till politik för IT-samhället” försenades för att i slutändan i huvudsak vara en katalogaria över allt regeringen funderar på och kan tänkas återkomma till riksdagen med vid ett senare tillfälle – opreciserat när. Det är egentligen bara titeln på propositionen som var tillfredsställande.

Regeringen gav redan 2002 Institutet för Tillväxtpolitiska Studier (ITPS) i uppdrag att utvärdera den svenska IT-politiken. Rapporten ”En lärande IT-politik för tillväxt och välfärd” från ITPS i november 2003 var en svidande vidräkning av den förda politiken. I rapporten konstaterades: ”Möjligheten att bedöma hur Sverige lyckats i sin strävan att bli ett informationsamhälle för alla före andra länder saknas i första hand beroende på bristande preciseringar av i vilka avseenden Sverige ska nå detta mål.” Däremot redovisades att Sverige fortfarande ligger mycket högt på skalan, men att något eller några länder passerat inom de flesta områden.

ITPS fastslog inledningsvis att ”utan en god användning av IT i företag, i kommunala förvaltningar, inom vården och i hemmen kommer vi inte alls att lyckas med att utveckla tillväxt och välfärd”. Vidare konstaterades att ”utbildningsväsendet har en nyckelroll att utveckla IT som ett hjälpmedel i lärandet” och att den offentliga sektorn bör vara föregångare inom IT-användningen.

Vad avser tillgängligheten redovisade ITPS-rapporten följande förändringar under tiden 2000–2003:

- Den största klyftan gäller åldern och den har bara minskat marginellt
- Utbildningsklyftan är den näst största klyftan och minskningen är begränsad
- Klyftan mellan könen har halverats och är nu den minsta
- Inkomstklyftan är mer begränsad
- Klyftan som förklaras av ursprung har ökat mycket kraftigt

Det fanns all anledning att som ITPS i sin utvärdering ställa krav på den kommande IT-propositionen om en tydlig precisering av mål och medel i den framtida IT-politiken. Det är därför djupt otillfredsställande att regeringen i

Fel! Okänt namn på

allt väsentligt lämnar kritiken utan åtgärd. Detsamma gäller den ovan återgivna redovisningen från ITPS av tillgängligheten till IT, där regeringen borde ha föreslagit åtgärder för att stärka IT-tillgängligheten hos invandrarna. Regeringens försenade proposition blev ett svart hål i IT-politiken.

5 Liberal IT-politik

Liberal politik på IT-området handlar mer om att möjliggöra och skapa förutsättningar för en ökad IT-användning än att ha åsikter om teknik. Här behandlas det övergripande statliga ansvaret för en god infrastruktur för kommunikation - anpassad till det moderna, globala samhället. Tyngdpunkten ligger på tillväxt, tillgänglighet, integritet, säkerhet och användbarhet.

5.1 Global kommunikation

Alltfler människor har för första gången i den mänskliga historien själva tillgång till ett kommunikationsmedel som kan sätta dem i förbindelse med varje annan användare på jorden. Utvecklingen av IT-samhället i världens två folkrikaste stater – diktaturen Kina och demokratin Indien – är inte unik, men visar på den revolution som äger rum också i de tidigare mindre utvecklade delarna av världen. De globala kommunikationsmedel som funnits tidigare har aldrig givit denna möjlighet för andra än ett fåtal med stora resurser, och då ofta med fördröjning. Alla jordens invånare är inte Internetanvändare, och även om de vore skulle fortfarande språkbarriärer och andra hinder begränsa den faktiska räckvidden. Men för första gången existerar ett medium med denna potential. Och omvälvningarna i dess spår har inte låtit vänta på sig.

Att Internet är ett stort hot mot diktaturer och totalitära regimer är uppenbart. För en del, till exempel Nordkorea som är världens mest slutna stat, är Internet på grund av fattigdomen ännu inte något överhängande problem. I det ekonomiskt mer välmående Kina är det uppenbart att myndigheterna hyser stor oro inför detta. Många IT-företag i väst försvarar ofta sina kraftiga försäljningssatsningar med att Internet och mobiltelefoni medverkar till ett öppnare samhälle. Regimen i Kina anstränger sig därför för att på alla sätt begränsa medborgarnas användning av detta nya medium. Det är ytterst oroväckande att samma västliga IT-företag nu söker tjäna pengar på att sälja teknik till den kinesiska regimen för att denna ska kunna kontrollera och censurera medborgarnas användning av IT-teknikens möjligheter. Inte minst för dissidenter och demokratiförespråkare har oinskränkt tillgång till Internet haft eller skulle kunna ha stor betydelse. Internet ger förtryckta en röst att tala om frihet och demokrati som hotar förtryckarna.

Visst finns det en baksida av detta med den stora mängd aktiviteter som förknippas med andra, odemokratiska rörelser och organiserad brottslighet. Mer eller mindre kartlagda nätverk med alltifrån nynazistiska rörelser till aktiva terroristgrupper som al-Qaida drar också nytta av den nyskapade

kommunikationsvägen. Överlag är emellertid den nya tekniken till nytta för mänskligheten.

5.2 Fokus på innehåll och användning i stället för teknik

Debatten om IT har i mångt och mycket varit driven av teknikutvecklingen och haft användarens perspektiv först i andra hand, om det alls funnits med. Till stor del är det förmodligen ofrånkomligt att tekniken spelar en stor roll. Men den har tillåtits att spela en alltför stor roll i samhällsdebatten hittills. Det gäller både fördelar och nackdelar med den nya tekniken. Detta har ofta gjort att ny lagstiftning varit föråldrad redan när den stiftats eftersom den tekniska utvecklingen gått vidare under processen med att analysera och ta fram lagförslag. Här bör teknikperspektivet ställas i bakgrunden så långt det går och debatten och lagstiftningen mer inriktas på generella frågor. Överhuvudtaget bör samhället sträva efter största möjliga teknikneutralitet. Dessa frågor utvecklas i mer konkreta termer i motionens senare avsnitt.

6 IT och tillväxt

Grunden till den svenska välfärden skapades av driftiga entreprenörer som kring sekelskiftet byggde upp svensk industri. En avreglering som tog bort hinder och en omfattande satsning på utbyggd infrastruktur, framför allt järnvägar, gav förutsättningarna. IT-utvecklingen ger oss åter liknande möjligheter. Vi har en del av de institutionella förutsättningarna med en högt utbildad befolkning, en god infrastruktur för digitalt informationsutbyte och många etablerade teknikföretag. Men företagsamhet måste kombineras med en klok näringspolitik för att ge maximal effekt.

Informationstekniken är ur näringspolitisk synvinkel främst ett medel för företag och individer att bedriva handel och informationsutbyte enkelt och effektivt. Men IT är också en viktig teknisk bransch där Sverige med stort kunnande är med och driver den tekniska utvecklingen framåt. Från tillväxtsynpunkt är bägge delarna viktiga förutsättningar.

6.1 Förändrade regelverk

6.1.1 E-handel

E-handel – elektronisk handel – utgör en mycket stor potential för den ekonomiska utvecklingen. Därigenom bidras till att vardagshandeln globaliseras både för enskilda och för företag och andra institutioner. Tillgången till varor och tjänster ökar och hanteringen av de transaktioner som krävs underlättas väsentligt.

Fel! Okänt namn på

I vårt land ser nu alltfler kommuner och myndigheter möjligheten att effektivisera sin upphandling via e-handel. Sveriges Kommuner och Landsting bedriver sedan flera år ett gemensamt arbete tillsammans med Statskontoret och Kammarkollegiet för att främja förutsättningarna för införande av elektronisk handel inom den offentliga sektorn. Målet är att därigenom effektivisera verksamheten och koncentrera resurserna på respektive kärnverksamhet.

En rad institutionella och juridiska reformer krävs för att underlätta den elektroniska handelns utveckling. E-handeln går över nationella gränser, vilket gör det nödvändigt med fungerande regelverk internationellt. Här ligger ett stort ansvar på EU att utveckla gemensamma regelverk inom EU-området men också att verka internationellt i samma riktning. Det måste råda konkurrensneutralitet vad gäller regelverk och skatter.

Ett generellt problem har hittills varit att såväl svenska som internationella ansatser till lagstiftning på IT-området i alldeles för hög grad utgått från problem och tekniker, som snabbt blir inaktuella. Det är helt fel angreppssätt. Lagstiftningen måste ta sikte på det generella och teknikneutrala för att kunna fungera långsiktigt. Behovet av speciallagstiftning för elektronisk handel är egentligen ganska litet, medan behovet av att harmonisera olika länders lagar och praktiskt användbara tillämpningar av befintliga regelverk och avtal är stort. Det är framför allt säkerheten kring själva transaktionerna som är en politisk fråga, men också en rad skattefrågor kan komma att behöva lösas.

6.1.2 Digitala signaturer

Sedan regeringen i maj 2000 överlämnade propositionen ”Lag om kvalificerade elektroniska signaturer m.m.” (1999/2000:117) till riksdagen, har utvecklingen gått vidare utan att särskilt mycket genomförts av förslagen. Detta är inte acceptabelt. Därför krävs det nu att regeringen på allvar tar initiativ för att skapa en aktuell och flexibel juridisk ram för säkerhet och digitala signaturer vid elektronisk kommunikation. Digitala signaturer är en förutsättning för säkra avtal och andra elektroniska ekonomiska transaktioner, som bland annat skulle underlätta väsentligt för en ökande e-handel.

6.1.3 Kryptering

En nyckelfråga för elektronisk handel är att kunna utnyttja kryptering för säker kommunikation mellan säljare och köpare. Wassenaaröverenskommelsen om att inkludera så kallad stark kryptering bland de produkter som omfattas av exportbegränsningar är här en allvarlig hämsko. Sedan avtalets slöts 1998 har utvecklingen i praktiken accelererat så snabbt att gränsen mellan stark och svag kryptering är överspelad.

USA har sedan år 2000 ändrat sina exportregler för programvara för kryptering inte mindre än fyra gånger. I praktiken är idag restriktionerna för kryptering med nycklar längre än 64-bitar upphävda. Däremot innebär det befintliga avtalet fortfarande att programvara för kryptering kan beläggas med exportrestriktioner av de 33 undertecknande länderna.

Sverige bör ta initiativ till att programvara för kryptering stryks ur Wassenaarprotokollen. Skälen för restriktioner av sådan export till vissa länder eller vissa slutanvändare motiverar inte generella exportrestriktioner. Det är inte heller känt om restriktionerna har den avsedda verkan eller om till exempel terroristorganisationer skaffar sig tillgång till kryptering ändå.

Krypteringsanvändning är något som måste utvecklas särskilt inom den offentliga myndighetsutövningen. Inom vården, socialtjänsten, utbildningsväsendet är behovet av säkerhet mot obehörig hantering av för den enskilde känslig information av största betydelse. Det är en viktig integritets- och tillitsfråga.

6.1.4 Elektronisk offentlig upphandling

Offentlig upphandling har stor samhällsekonomisk betydelse. Många svårigheter beror på att kommuner anser det kostsamt att följa upphandlingsprocessens många regler, samtidigt som många småföretag inte är bekanta med förfarandet och anser det för svårt att lägga in anbud. Detta försämrar konkurrensen och kan därför misstänkas leda till högre samhällskostnader. Erfarenheter från bland annat Norge visar att genom att ta fram nationella standarder för upphandling av varor och tjänster inom olika sektorer ökar antalet anbudsgivare och effektiviteten i processen mångfaldigt.

Inom ramen för det välkomna arbete som nu bedrivs mellan Sveriges Kommuner och Landsting skapas ökade förutsättningar för en ökad elektronisk offentlig upphandling. Smärre upphandlingar under EU:s tröskelvärden för upphandling bör förenklas. Det kan i sin tur innebära att frågor om hur EU:s upphandlingsdirektiv ska tolkas måste lösas. Det bör i sig inte hindra att arbetet fortsätter. Detta bör riksdagen ge till känna för regeringen.

6.2 Infrastruktur för kommunikation

6.2.1 Goda exempel

Det finns också behov av att lyfta fram goda exempel på hur IT praktiskt medför att företag kan lokaliseras i glesbygd. Att IT ska innebära ett lyft för glesbygden har blivit ett mantra. IT-infrastrukturen är bara en av de många förutsättningar som måste till för att detta ska bli verklighet. Därför är det viktigt att belysa de exempel som finns och hur dessa bidragit till att förverkliga förväntade möjligheter.

6.3 Införandet av 3 G-tekniken

Redan när licenserna för att driva det nya mobilnätet med UMTS, eller ”3 G”, delades ut kritiserade Folkpartiet förfarandet. Regeringen har valt vägen med statlig kontroll och planeringspolitik när det gäller bredbandets infrastruktur, när det gäller digital TV och när det gäller det mesta av socialdemokratisk

Fel! Okänt namn på

medie- och IT-politik. Folkpartiet förordade i stället en så kallad auktionsmodell, vilket för övrigt också förordades av statens egen utredare i frågan.

När NMT-nätet inom kort kommer att fasas ut aktualiseras frågan om en fungerande mobiltelefonitäckning i de glesast befolkade delarna av vårt land. Det kommer med stor sannolikhet att visa sig vara för dyrt att ordna 3 G-täckning i dessa områden. Den så kallade WCDMA-teknologin (Wideband Code Division Multiple Access) kan då vara ett effektivt och billigt alternativ, vilket bör beaktas i den fortsatta hanteringen av mobiltelefoniutbyggnaden.

6.4 Konkurrensövervakning

Det är viktigt att konkurrensen värnas och övervakas inom IT-sektorn.

6.4.1 Konkurrensverket som övervakare

I regeringens proposition om lag om elektronisk kommunikation m.m. (prop. 2002/03:110) föreslogs att Post- och telestyrelsen (PTS) också skulle kontrollera tillämpning och tvister inom den nya lagens område. I samband med riksdagens behandling av propositionen hävdade Folkpartiet liberalerna – i likhet med flera remissinstanser – att det är ett principiellt problem med att samla normerande, verkställande och dömande funktioner inom en och samma myndighet. Starka skäl talade redan då för att ge Konkurrensverket uppgiften att kontrollera tillämpning och bedömning av tvister inom lagens område. Arrangemanget med PTS som ansvarig även för detta sågs som tidsbegränsat. Det är nu dags att skilja de olika funktionerna åt och att lägga den kontrollerande funktionen på Konkurrensverket.

6.4.2 Konkurrens inom mobiltelefonin

Sverige är ett ledande mobiltelefonland. Tyvärr är konkurrensen fortfarande mycket begränsad. Kostnaderna för mobilsamtal, sms-meddelanden och andra mobiltelefonitjänster är fortfarande betydligt dyrare i vårt land än i våra grannländer. Detta måste snarast åtgärdas genom en mer effektiv konkurrensövervakning. Det är överhuvudtaget mycket svårt för den enskilde konsumenten att kunna jämföra olika delar av prissystemet för att därmed kunna göra en helhetsbedömning av affärsuppgörelsen med leverantören.

6.5 Upphovsrätt och patent

Den snabba tekniska utvecklingen gör att allt fler innovationer baserar sig på IT-lösningar. Det är viktigt att innovationer får ett rättsligt skydd, men gränsdragningen mellan patentskydd och upphovsrätt måste bevakas. Folkpartiet är bestämt emot en utveckling i riktning mot det amerikanska patentsystemet där programvara i sig är patenterbar även om den inte ingår i någon teknisk lösning. Vi anser att den fria programvaruutvecklingen inte ska motarbetas och

att mjukvara allmänt sett inte ska vara patenterbar. Däremot är det viktigt att det finns en möjlighet att bevilja patent för tekniska uppfinningar där mjukvara ingår i uppfinningen. Patentskyddet vad gäller programvaran ska då enbart avse programvarans användning för att lösa just det tekniska problem som uppfinningen som helhet tar sikte på. Givetvis måste det också, liksom i alla patent, krävas att uppfinningen är ett genuint framsteg och en tidigare okänd lösning på ett tekniskt problem.

Europaparlamentet röstade sommaren 2005 ner ett direktivförslag om så kallade mjukvarupatent, eller patent på datorrelaterade uppfinningar. De direktivförslag som behandlades gav inte en tillfredsställande lösning på gränsdragningsfrågorna. Beslutet hade också stöd av Folkpartiets ledamöter i Europaparlamentet.

7 IT och tillgänglighet

7.1 Ansvar för utveckling och förvaltning av nationella standarder

Idag saknas ett nationellt, övergripande ansvar för strategiska frågor om innehållsstandarder med mera. Som ett exempel kan nämnas att vid försöken att bygga upp ett system för säker informationsöverföring mellan landets sjukhus är ett av de problem som ännu inte lösts att det inte finns några standarder för journalskrivning. När det gäller tekniska standarder för kommunikation finns ett tydligare ansvar, men för informationsinnehållet saknas detta ansvar. Det betyder också att de standarder som utvecklas, till exempel för elektronisk offentlig upphandling, inte tas tillvara på det sätt som är önskvärt. Detta är ett problem som regeringen bör göras uppmärksam på.

7.2 Bättre konsumentstöd på IT-området – nätverket

Informationstekniken och framför allt Internet innebär nya utmaningar för konsumenterna. Det finns en rad konsumentfrågor av utpräglad IT-karaktär som ingen offentlig myndighet idag tar helhetsgrepp på. Post- och telestyrelsen, Datainspektionen, Konkurrensverket, Konsumentverket och andra myndigheter sköter olika delar.

Det finns, anser Folkpartiet, ett behov av en speciell servicefunktion för IT-frågor på myndighetsnivå. Denna skulle i första hand svara på frågor och ge service. En jämförelse kan vara Regeringskansliets EU-information inför EU-inträdet. En sådan ny funktion, Nätverket, bör inrättas och ges en sammanhållen och servicebetonad roll gentemot konsumenten av IT, privata användare, organisationer, företag och myndigheter. Verksamheten bör läggas inom Konsumentverket och förstärka verkets IKT-kompetens (Informations- och Kommunikationsteknologi).

Fel! Okänt namn på

7.3 Utveckla e-demokratien

När de traditionella deltagandeformerna (möten, demonstrationer, namninsamlingar med mera) tappat mark krävs nya metoder för att manifesteras politiska åsikter och kanalisera politiskt engagemang. Den nya informationstekniken har fått ett stort genomslag inom näringslivet, massmedierna, utbildningen och forskningen. I politiska sammanhang utnyttjas dock knappast dess fulla potential – ännu.

Informationstekniken kan inte ersätta de etablerade kanalerna men utgör ett värdefullt komplement. I det moderna samhället är tid en bristvara. Med hjälp av ny teknik får fler människor – inte minst unga människor för vilka IT-tekniken är mer bekant än de politiska strukturerna – nya möjligheter att delta i den politiska processen. Avståndet mellan väljare och valda krymper.

Myndigheter och institutioner måste ta till sig informationstekniken. I kommuner och landsting bör det till exempel vara självklart att protokoll från fullmäktiges sammanträden liksom gärna också förberedande promemorior och partipositioner läggs ut på Internet. Folkpartiet liberalerna välkomnar lokala initiativ att mer direkt använda Internet som ett kommunikationsmedel i processen för opinionsbildning och beslutsfattande. Det är till exempel fullt möjligt att genomföra lokala opinionsmätningar inom ett visst område i en kommun för att inom detta utröna medborgarnas uppfattning om till exempel en ny detaljplan.

Folkpartiet liberalerna välkomnade förslaget från Riksdagens revisorer angående återspeglning av lagstiftningen i rätts- och samhällsinformationen (2002/03:RR20 Riksdagens revisorers förslag angående ordning på rätten). Vi delar revisorernas uppfattning om att en rad åtgärder måste vidtas för att utveckla rättsinformationssystemet; att systemet förses med ett märkningssystem så att det går att följa regelverket från lag via förordning till tillämpningsföreskrifter, att regeringen utformar ett system för att ange vilken eller vilka lagar regeringen grundar sina förordningar på, att regeringen utformar en ordning för hur kommunala författningar inom olika lagstiftningsområden ska kunna ingå i rättsinformationssystemet samt att regeringen utarbetar förslag till hur EG-rätten ska kopplas till rättsinformationssystemet. Vi menar att dessa åtgärder är angelägna för att göra beslut lättare tillgängliga för medborgarna, vilket i sin tur stärker demokratin.

Det är särskilt viktigt att personuppgiftslagens konsekvenser för möjligheterna till samhällsinformation på Internet uppmärksammas. Vissa kommuner har en ytterst restriktiv tolkning av personuppgiftslagen och vägrar därför att ens publicera namnen på kommunfullmäktigeledamöter på kommunens hemsida, såvida inte dessa uttryckligen lämnat sitt tillstånd. Det är inte rimligt att någon anonymt ska kunna utöva ett förtroendeuppdrag i det allmännas tjänst. Regeringen bör därför ge Datainspektionen i uppdrag att aktualisera denna fråga med Sveriges kommuner och landsting, berörda myndigheter och andra lämpliga parter samt överväga en förtydligad lagstiftning om så är påkallat.

7.4 IT för alla

7.4.1 IT för äldre

Användningen av Internet är ojämn. Enligt SCB (2003-01-31) användes Internet under 2002 av 97 % av ungdomar i åldern 16–24 år, men bara av 20 % i åldern 65–74 år. Det är uppenbart att här finns en klyfta som är besvärande. Internet och datorer behövs för kreativa fortsatta samhällsgärningar i mogen ålder, men det behövs också för samhällsservicen. 24-timmarsmyndigheten ska nu vidareutvecklas och göras allt mer lättillgänglig. Alla myndigheter ska föra ut sin service över nätet. Äldre som inte har tillgång till Internet riskerar här att hamna vid sidan av liksom att i brist på tillgång till moderna kommunikationskanaler hindras från att ta aktiv del i samhällsdebatten. Den demokratiska dialogen ska omfatta alla.

Det är i det sammanhanget viktigt att beakta IT-tillgänglighet vid all planering av äldreboende i olika former. Den som av åldersskäl drabbas av funktionsnedsättning ska inte samtidigt drabbas av sämre tillgång till information och service. Kontakt med myndigheter, serviceutbud och vårdinrättningar bör tvärtom underlättas genom fungerande tillgång till informationsteknikens möjligheter.

Ideella rörelser som främjar utbildning och kunskapsspridning om Internet gör en viktig samhällsinsats. Här finns till exempel SeniorNet Sweden, som bland annat i samarbete med folkbiblioteken ordnar många sammankomster för förkovran rörande IT. Ett motto är att Äldre lär Äldre, och många av SeniorNets medlemmar, i de 50 klubbar som finns landet runt, utför viktiga gärningar med att sprida sitt kunnande till mindre erfarna seniorer. Sådan gärning är mycket viktig för de äldre.

Ideella rörelser som denna lider ofta av resursbrist. De passar ofta inte in i de befintliga stöden till ideella organisationer, då medlemmarna kan vara geografiskt spridda, eller verksamheten är svår att inordna under någon ”hatt” – studieförbund, ungdomsrörelser, social verksamhet eller idrott. Samhället bör stödja sådan utbildning genom riktade insatser till fromma för landets allt fler äldre. Olika former av stöd kan organiseras. Dessa insatser kan mycket väl vara tydligt lönsamma för riket som helhet, i och med de meningsfulla gärningar som därmed blir möjliga.

7.4.2 IT för funktionshindrade

Det är angeläget att IT-tekniken görs tillgänglig för människor med olika slag av funktionshinder. IT kan på en rad sätt underlätta och fungera som hjälpmedel för funktionshindrade i deras kontakter med myndigheter, serviceutbud och vårdinrättningar. Det är likaså viktigt att utformningen av olika IT-lösningar underlättar för funktionshindrade att använda IT.

Fel! Okänt namn på

8 IT och integritet

Lagring av information om besökare som potentiellt kan användas på ett integritetskränkande sätt är ett exempel på en fråga som rönt stor uppmärksamhet och diskuterats utifrån ett orimligt teknikorienterat och kortsiktigt perspektiv.

Lagen om elektronisk kommunikation är ett steg på vägen, men når inte fram till målet om teknikneutralitet. Vi menar att den tekniska utvecklingen steg för steg ökar möjligheterna att blicka in i medborgarnas privatliv, vilket innebär ett växande hot mot den enskildes integritet. Vi anser därför att det föreligger ett stort behov av en omfattande analys av grunderna för integritetsskyddets framtida utformning. Regeringen bör lägga fram förslag om skyddet för den personliga integriteten och snarast tillsätta en utredning rörande en generell teknikoberoende integritetslagstiftning. Detta bör ges regeringen till känna.

9 IT, högskola och forskning

Knappast någonstans kan svängningarna i IT-konjunkturen avläsas så tydligt som inom högskoleutbildningen. År 2000 sökte 22 000 studenter till högskolornas IT-utbildningar. Systemvetare var framtidens sysselsättning. När IT-bubblan sprack flydde studenterna till andra framtidsinriktningar. När IT-branschen nu på nytt tagit fart är bristen på systemvetare mycket stor. Till högskoleutbildningarna hösten 2004 kom bara 4 800 ansökningar in. Enligt Verket för högskoleservice var antalet förstahandssökande till landets knappt 100 IT-utbildningar fler än antalet studieplatser på endast en femtedel av dem. Till hösten 2005 hade antalet sökande ökat med 11 % och antalet förstahandssökande med 15 %.

Den informationsinriktade utbildning som genomförs i högskolor och universitet bör inventeras. Offentligt stödd forskning och utveckling på området bör kartläggas och en utveckling är nödvändig. Skapa utvecklingsmiljöer mellan det offentliga och näringslivet, där framsteg för såväl offentlig sektor som nytta för näringslivet kan ske. Integration av tjänster mellan myndigheter och företag kan vara ett lyft för båda parter.

Väl fungerande forskningsmiljöer och en forskning på internationell framkant är helt avgörande för Sveriges möjligheter att fortsatt hävda sin roll som ledande IT-nation.

10 IT och vården – för ökad patientsäkerhet

Dålig tillgänglighet med långa väntetider i vården, felanvändning av läkemedel, mycket administration och svårt att få rätt vård i rätt tid på rätt plats är en verklighetsbild många patienter har av den svenska hälso- och sjukvården

idag. Dessa brister beror delvis på att en gemensam nationell IT-infrastruktur för vård och omsorg saknas. Den svenska sjukvården är ett av de områden i samhället som har mest att vinna på ett utvidgat användande av IT. Den patientgrupp som kan ha störst nytta av IT:s utveckling inom vården är de som är äldst och sjukast. Många av dessa människor har diagnoser och genomgår behandlingar som de själva endast har en vag uppfattning om. Faktum är att de ofta är helt beroende av att de läkare de möter har fullgod information om deras sjukdomshistoria, vare sig det rör sig om ett besök på vårdcentralen eller en akuttransport till sjukhuset.

Sjukvårdens dokumentation över patienten, det vill säga patientjournal och övriga dokument som har intresse för patientens vård, ska kunna tekniskt klara att på ett säkert sätt för patientens personliga integritet förmedla information mellan olika vårdgivare och till patientens samlade vårddokumentation. Patienten ska – med vissa undantag – alltid och även i elektronisk form ha tillgång till uppgifterna.

En allt större grupp patienter, oftast de som är lite yngre, tar idag aktiv del i sin behandling och informerar sig inte bara genom doktorn utan även via böcker och Internet. I ett folkhälsoperspektiv – och kanske i ännu högre grad i ett demokratiskt perspektiv – finns all anledning att uppmuntra ett sådant ökat hälsomedvetande, och dessa människor kan och bör ges möjlighet att få tillgång till sina journaler via nätet.

Regeringens förslag om en läkemedelsförteckning ”Ökad patientsäkerhet på läkemedelsområdet” (2004/05:70) kan säkert bidra till att stärka patientsäkerheten men är ändå att betrakta som en övergångslösning, detta i väntan på att patientens läkemedel blir en del av patientens samlade vårddokumentation. Det är därtill mycket viktigt med ett utvecklat elektroniskt stöd för förskrivarna.

11 IT och säkerhet

Den nya tekniken är också sårbar. Det finns många tekniska problem som ger upphov till stora samhällsekonomiska besvär och kostnader. Generellt finns ingen anledning att staten ska lägga sig i frågan om säkerhet annat än för de intressen som är genuint allmänna. Om medborgare och företag drabbas av virus eller andra skador som det är deras eget ansvar att skydda sig från är av ringa intresse för staten som lagstiftare. Dock använder staten sig i hög grad av samma standardteknik och programvaror som medborgare och företag. Statens handlande är därför inte utan betydelse för att minska samhällets sårbarhet generellt.

Genom teknikupphandling och tydligt kravställande kan statliga myndigheter möjliggöra att nya tekniska lösningar på olika säkerhetsfrågor blir allmänt tillgängliga. Det är också av vikt att staten har en tydlig policy för IT-säkerhetsfrågor så att myndigheter, institutioner och andra statliga aktörer kan handla medvetet och insiktsfullt. Vad här har sagts om statens roll som före-

Fel! Okänt namn på

gångare i frågor om IT-säkerhet genom en tydlig säkerhetspolicy bör riksdagen ge regeringen till känna.

11.1 IT-säkerhet och skydd mot informationsoperationer

Som en följd av riksdagens beslut med anledning av ”Ett informationssamhälle för alla” tillskapades Krisberedskapsmyndigheten (KBM) för det övergripande ansvaret för skydd av samhället mot fredstida hot och risker.

Försvarets radioanstalt (FRA) har haft till uppgift att kontrollera IT-säkerheten hos vissa statliga företag och myndigheter med särskilt känslig information i säkerhets- eller försvarspolitiskt hänseende. FRA har nyligen varnat för att säkerheten hos dessa i flera fall är undermålig. Varningen understryker behovet av att frågan om IT-säkerhet och skydd mot informationsoperationer eller så kallat cyberbrott ges ökad uppmärksamhet.

Post- och telestyrelsen (PTS) har haft i uppgift att svara för IT-incidenthanteringen i samhället. Sveriges IT-incidentcentrum (Sitic) är i drift vid PTS sedan den 1 januari 2003. Sitic har sedan dess fått ökade möjligheter att sekretessbelägga rapporter som bedöms känsliga, vilket ska öka effektiviteten i och tilliten till dess arbete. Utvecklingen inom IT-säkerhetsområdet går snabbt och det är angeläget att verksamheten och dess förutsättningar utvärderas, så att högsta möjliga effektivitet i skyddet säkerställs.

I samband med riksdagens hantering hävdade Folkpartiet liberalerna viktigen av ett väl fungerande samarbete mellan den blivande incidenthanteringsfunktionen och motsvarande privata, då näringslivet ofta är måltavla för denna typ av intrång. Den centrala funktionen för bearbetning av statistik för incidenter skulle ha kunnat läggas hos till exempel Näringslivets Säkerhetsdelegation för att tillgodose näringslivets legitima krav på sekretess. En alltför myndighetsorienterad organisation riskerar att uppfattas inte kunna ge tillräckliga garantier om sekretess för att näringslivet ska kunna delta fullt ut. Vid en utvärdering av incidenthanteringen bör även denna frågeställning på nytt beaktas.

Den just avslutade Informationssäkerhetsutredningen lämnar i sitt sista delbetänkande ”Säker information – förslag till informationssäkerhetspolitik” och i slutbetänkandet ”Informationssäkerhetspolitik – organisatoriska konsekvenser” en rad förslag till en förbättrad informationssäkerhet i samhället. Det är hög tid att ta itu med dessa frågor, varför det är viktigt att regeringen inte låter beredningen av förslagen dras i sedvanlig långbänk.

11.2 Spam, mejlbombning med mera

En särskild roll i säkerhetssammanhang har spridningen av vanliga meddelanden som i sig inte innehåller virus eller liknande, men som genom samordning mellan flera avsändare eller till sin blotta mängd utgör ett volymproblem för distributörer eller för den slutliga mottagaren. Spam kallas det när

användaren får ta emot oönskad reklam. Mejlbombning är samordnade attacker mot mottagare i syfte att fylla deras distributionsmedier med en ohanterlig mängd meddelanden. Båda företeelserna utgör idag växande problem för allmänhet, företag och myndigheter. Här finns behov av mer verksam lagstiftning. Det är angeläget att tillsammans inom EU söka påverka andra länder – inte minst USA varifrån mycket av denna verksamhet kommer – till en effektivare reglering av dessa företeelser.

11.3 Strålningsrisker

Det finns en utbredd oro kring riskerna med strålning från masterna som krävs i det nya mobiltelefonisystemet och även från telefonerna själva. Från myndighetshåll har oron hittills i stort sett negligerats och det enda offentliga budskapet har varit att det inte finns någon fara att oroa sig över. Statens strålskyddsinstitut, SSI, hävdar att telefonerna är ofarliga eftersom de ligger under de rekommendationsnivåer som industrin själv varit med och tagit fram, vilket knappast är ägnat att lugna människor. När det offentliga budskapet konfronteras med mediala rapporter om forskningsrön som tyder på att det finns faror, resulterar det i en risk för ökad misstro mot myndigheternas trovärdighet.

En rad rapporter om att radiostrålning från mobiltelefoner kan orsaka nervskador, cellförändringar och cancer har kommit tätt de senaste åren. Men resultaten är omtvistade och det finns lika många forskningsrapporter som tyder på att telefonerna är ofarliga. Ingen kan idag med vetenskapliga metoder avgöra om mobiltelefonin är farlig eller ofarlig. Det talar för att tillämpa försiktighetsprincipen också i detta avseende. Blotta mängden av varningar och forskningsrapporter som tyder på negativa biologiska effekter bör leda till eftertanke. Folkpartiet liberalerna välkomnar ytterligare forskning på området.

Vi har helt enkelt för lite kunskap för att veta någonting säkert om mobiltelefonernas hälsorisker idag. Folkpartiet liberalerna har ingen uppfattning om hur stor faran är. Det är en vetenskaplig fråga. Men vi menar att människors oro måste tas på allvar. Därför bör en förnyad kartläggning göras över gjorda forskningsinsatser, liksom en bedömning och sammanställning av resultaten. Det är viktigt att de slutsatser som kan dras och de förslag till beslut som utformas bygger på en så säker vetenskaplig grund som möjligt.

12 IT i framtiden

Tekniska investeringar, såsom bland annat infrastruktur, bredband och mängden datorer i samhället, börjar bli tillräckligt många för att tekniken ska kunna användas effektivt.

Fel! Okänt namn på

Även om den tekniska utvecklingen ej går att förutse, så kommer den utrustning som finns idag att kunna användas under många år framöver.

Nu är det dags att fokusera på innehåll, tjänster, användbarhet samt hur kvalitet och tillgång till information ska hanteras. Dagens utmaningar för att uppnå morgondagens system är att skapa interaktivitet mellan olika områden.

Vi har idag stora informationsmängder på Internet, i databaser hos myndigheter bibliotek med mera information som kan behöva vidareutvecklas och förädlas som underlag för morgondagens tjänster. Möjlighet att kunna granska kritiskt, att kunna sovra och att vidareförmedla informationen är nödvändigt. Därför är arbetet med standarder, enhetlighet i terminologi, intelligens och struktur i systemen av högsta vikt. Med det arbetet kommer informationssökandet att underlättas och därmed kunna utnyttjas effektivare.

12.1 Jämlikhet

Det är angeläget att rätten till IT som verktyg ska vara på lika villkor för alla. Tillgängligheten ska på olika sätt vara möjlig att anpassa, både tekniskt och funktionsmässigt, så att det underlättas även för grupper som har svårt med tillgänglighet.

Det är glädjande att rapporter visar att det numer är relativt jämställt mellan kvinnor och män, medan det är angeläget att ta fasta på de orsaker som ligger bakom att ålders- och ursprungsfaktorerna visar en betydande skillnad. Vi kan inte acceptera att grupper i samhället ställs utanför de möjligheter som informationstekniken bjuder.

Stockholm den 3 oktober 2005

Christer Winbäck (fp)

Erling Bager (fp)

Anna Grönlund Krantz (fp)

Marie Wahlgren (fp)

Runar Patriksson (fp)

Lennart Fremling (fp)